

EKSKURSIYA XIZMATLARI VA EKOLOGIK BARQARORLIK: EKOLOGIK TURIZM VA MAS'ULIYATLI SAYOHAT

Saidov Behruz Eraliyevich

*Samarqand turizm va madaniy
meros texnikumi talabasi*

saidovbehruz418@gmail.com

Ergashev Shoxrux Jamolovich

*Samarqand turizm va madaniy
meros texnikumi o'qituvchisi*

Amirtemur891@gmail.com

Annotatsiya. Maqola ekskursiya xizmatlari sohasida ekologik barqarorlik va mas'uliyatli sayohat tamoyillarini tahlil qiladi. Mazkur ishda ekologik turizmning rivojlanishi, sayohatchilarning atrof-muhitga ta'sirini kamaytirish strategiyalari, shuningdek, tabiatni saqlash va mahalliy jamoalarning iqtisodiy manfaatlarini birlashtiruvchi yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Maqolada ekologik turizmning zamonaviy tendensiyalari, amaliy tajribalar va barqaror rivojlanishning muhim jihatlari asosiy e'tiborga olinadi. Natijalar ekskursiya xizmatlarini ekologik jihatdan barqaror tashkil etish va sayohatchilarni mas'uliyatli sayohatga rag'batlantirish bo'yicha tavsiyalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar . Ekoturizm, mas'uliyatli sayohat, ekologik barqarorlik, ekskursiya xizmatlari, tabiatni saqlash, mahalliy jamoalar, barqaror rivojlanish

EXCURSION SERVICES AND ECOLOGICAL SUSTAINABILITY: ECOTOURISM AND RESPONSIBLE TRAVEL

Student of Tourism at Samarkand

*Technicum of Tourism
and Cultural Heritage*

Saidov Behruz Eraliyevich

saidovbehruz418@gmail.com

Teacher of Tourism at Samarkand

*Technicum of Tourism
and Cultural Heritage*

Ergashev Shokhrukh Jamolovich

Amirtemur891@gmail.com

Annotation. The article analyzes ecological sustainability and responsible travel principles within the excursion services sector. It examines the development of eco-tourism, strategies to minimize tourists' environmental impact, and approaches that combine nature conservation with the economic benefits for local communities. The study highlights modern

trends in eco-tourism, practical experiences, and key aspects of sustainable development. The results provide recommendations for organizing environmentally sustainable excursion services and promoting responsible travel among tourists.

Keywords. Eco-tourism, responsible travel, ecological sustainability, excursion services, nature conservation, local communities, sustainable development

ЭКСКУРСИОННЫЕ УСЛУГИ И ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ: ЭКОТУРИЗМ И ОТВЕТСТВЕННОЕ ПУТЕШЕСТВИЕ

Саидов Бехруз Эралиевич,

студент Самаркандского

техникума туризма

и культурного наследия,

saidovbehruz418@gmail.com

Эргашев Шохрух Жамолович,

преподаватель Самаркандского

техникума туризма

и культурного наследия,

Amirtemur891@gmail.com

Аннотация. Статья анализирует экологическую устойчивость и принципы ответственного туризма в сфере экскурсионных услуг. Рассматривается развитие экологического туризма, стратегии минимизации воздействия туристов на окружающую среду, а также подходы, объединяющие охрану природы с экономическими выгодами для местных сообществ. В работе выделяются современные тенденции эко-туризма, практический опыт и ключевые аспекты устойчивого развития. Результаты статьи предлагают рекомендации по организации экологически устойчивых экскурсионных услуг и стимулированию ответственного туризма.

Ключевые слова. Экотуризм, ответственный туризм, экологическая устойчивость, экскурсионные услуги, охрана природы, местные сообщества, устойчивое развитие

Kirish

Zamonaviy turizm sohasi global iqtisodiyotda muhim o‘rin egallab, mamlakatlarning madaniy, iqtisodiy va ekologik rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, sayohatning ko‘payishi atrof-muhitga salbiy ta’sirlarni keltirib chiqarishi mumkin, jumladan, tabiiy resurslarning tez kamayishi, chiqindilar hosil bo‘lishi va biologik xilma-xillikning pasayishi kabi muammolarni yuzaga chiqaradi. Shu sababli, ekskursiya xizmatlarini rivojlantirish jarayonida ekologik barqarorlik tamoyillarini hisobga olish zamonaviy turizmning asosiy talablaridan biri hisoblanadi. Ekologik turizm (eko-turizm) va mas’uliyatli sayohat konsepsiyalari sayohatchilarning tabiat va madaniy merosga bo‘lgan mas’uliyatini

oshirishga qaratilgan bo'lib, bu yo'nalish sayohatning ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik foydalarini muvozanatlash imkonini beradi. Shu bilan birga, ekologik turizm mahalliy jamoalarning iqtisodiy rivojlanishini rag'batlantirish, tabiiy va madaniy resurslarni saqlash hamda kelajak avlod uchun barqaror turizm muhitini yaratishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Maqolaning asosiy maqsadi — ekskursiya xizmatlarida ekologik barqarorlikni ta'minlash va mas'uliyatli sayohatni rivojlantirishga oid tamoyillarni tahlil qilish, ekologik turizmning zamonaviy tendensiyalari va amaliy tajribalarini yoritishdir. Ushbu kirish qismi orqali maqolada ko'rib chiqiladigan muammolar, tadqiqot ob'ektlari va barqaror rivojlanish bo'yicha asosiy yondashuvlar aniqlanadi, shuningdek, ekskursiya xizmatlari sohasida ekologik ongni oshirish va sayohatchilarni mas'uliyatli sayohatga rag'batlantirish zaruriyati ta'kidlanadi.

Asosiy qism

Ekskursiya xizmatlari va turizm sohasi bugungi kunda nafaqat madaniy va iqtisodiy ahamiyatga ega, balki ekologik barqarorlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynamoqda. Ekologik turizmning asosiy tamoyili shundaki, sayohatchilar tabiat va madaniy merosga salbiy ta'sirni minimallashtirgan holda, sayohat davomida o'z xatti-harakatlarida mas'uliyatni hisobga oladilar. Masalan, tabiiy hududlarga tashrif buyurishda chiqindilarni kamaytirish, suv va energiya resurslaridan tejamkor foydalanish, mahalliy hayot tarziga hurmat bilan qarash kabi amaliy choralar ekologik barqarorlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, ekologik turizmning rivojlanishi mahalliy jamoalarning iqtisodiy manfaatlarini oshiradi, chunki sayyohlik faoliyati natijasida mahalliy ishlab chiqaruvchilar, qo'lda ishlangan mahsulotlar va xizmatlar orqali daromad oladilar. Bu esa barqaror turizmning ijtimoiy va iqtisodiy jihatlarini uyg'unlashtirishga imkon beradi. Ekologik turizmni samarali amalga oshirish uchun ekskursiya xizmatlarini tashkil etishda bir qator innovatsion yondashuvlar qo'llaniladi. Jumladan, sayohat marshrutlarini tabiiy hududlarning o'ziga xos xususiyatlariga moslashtirish, ekotizimga zarar yetkazmaslik uchun cheklangan tashrif sonini belgilash va ekologik axborot berish tizimini joriy etish kabi choralar muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, mas'uliyatli sayohat kontsepsiyasi sayohatchilarga atrof-muhitga e'tibor bilan qarashni o'rgatadi, ularni tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga, tarixiy obidalarni saqlashga va ekologik xulq-atvor me'yorlariga rioya qilishga undaydi. Mas'uliyatli sayohat faqat ekologik ong bilan cheklanmay, ijtimoiy barqarorlikni ham mustahkamlaydi, chunki mahalliy jamoalar bilan hamkorlik, ularning madaniy qadriyatlarini hurmat qilish va turizm orqali barqaror rivojlanishni qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi. Hozirgi kunda ekskursiya xizmatlari sohasida ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan tajribalar ko'p mamlakatlarda muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Masalan, turizmni tabiatni himoya qiluvchi zonalarda rivojlantirish, ekologik sertifikatlash tizimlari va barqaror sayohat standartlarini joriy etish orqali sayyohlik faoliyati atrof-muhitga zarar yetkazmasdan davom ettirilmoqda. Shuningdek, sayyohlar uchun ta'limiy dasturlar va interaktiv ekskursiyalar orqali ekologik bilimlarni oshirish va mas'uliyatli xatti-harakatlarni shakllantirishga alohida e'tibor berilmoqda. Bu yondashuv nafaqat ekologik himoyani kuchaytiradi, balki sayyohlarning tajribasini boyitadi, ularni tabiiy va madaniy merosni qadrlashga rag'batlantiradi. Shuni ta'kidlash lozimki, ekologik turizm va mas'uliyatli sayohatning muvaffaqiyati bevosita sayohatchilar, ekskursiya

tashkilotchilari va mahalliy jamoalarning faol hamkorligiga bog'liq. Faqatgina integratsiyalashgan yondashuv orqali ekskursiya xizmatlarini ekologik barqaror tarzda tashkil etish, sayyohlikni rivojlantirish va tabiiy resurslarni kelajak avlodlar uchun saqlash mumkin. Shu bilan birga, barqaror turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik manfaatlarini uyg'unlashtirish sayohat xizmatlarining sifatini oshiradi va turizm sohasining global miqyosda raqobatbardoshligini ta'minlaydi. Umuman olganda, ekologik turizm va mas'uliyatli sayohat ekskursiya xizmatlarini yangi sifat bosqichiga olib chiqadi, sayohatchilarni tabiiy resurslarga hurmat bilan qarashga o'rgatadi va barqaror rivojlanish tamoyillarini hayotga tatbiq etish imkonini yaratadi. Shu yo'nalishda faoliyat olib boruvchi tashkilotlar ekologik ongni oshirish, mahalliy jamoalarning manfaatlarini himoya qilish va turizm xizmatlarini sifatli va barqaror shaklda taqdim etishda muhim rol o'ynaydi.

Emperik tahlil

Ekskursiya xizmatlarida ekologik barqarorlikni amaliyotda ta'minlash masalasi so'nggi yillarda jahon va mahalliy tajribalarda keng o'rganilmoqda. Empirik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sayyohlarning sayohat davomida ekologik xatti-harakatlarga e'tibori ularning ta'lim darajasi, ekologik ong va ilgari olingan sayohat tajribalariga bevosita bog'liq. Masalan, so'nggi statistik ma'lumotlarga ko'ra, ekologik turizm xizmatlaridan foydalangan sayyohlarning 72% tabiiy hududlarda chiqindilarni kamaytirish va suv resurslarini tejashga harakat qilgan, shuningdek, mahalliy aholi bilan hamkorlikda ekologik loyihalarda ishtirok etgan. Shu bilan birga, ekskursiya xizmatlari tashkilotchilarining 65% i ekologik barqarorlikni ta'minlash maqsadida sayohat marshrutlarini cheklangan tashriflar bilan rejalashtirgan va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha ko'rsatmalar ishlab chiqqan. Mahalliy tajribalar ham ekologik barqarorlikning samaradorligini tasdiqlaydi. Masalan, O'zbekistonning tabiiy va tarixiy ob'ektlariga ekskursiyalar tashkil etuvchi kompaniyalar ekologik treninglar o'tkazish, chiqindilarni saralash tizimini joriy etish va mahalliy jamoalar bilan hamkorlikda ekologik monitoring loyihalarini amalga oshirish orqali sayyohlik faoliyatining ijtimoiy va ekologik ta'sirini kamaytirishga erishmoqda. Bu amaliy tajribalar ko'rsatadiki, ekologik turizm va mas'uliyatli sayohat konsepsiyalari faqat nazariy jihatdan emas, balki real ekskursiya xizmatlarida ham muvaffaqiyatli tatbiq etilmoqda. Shuningdek, so'rovnoma va intervyular natijalari sayyohlar va xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar o'rtasida ekologik ong va mas'uliyatni oshirish zaruratini tasdiqlaydi. Sayyohlarning aksariyati tabiat va madaniy merosni muhofaza qilishga qiziqish bildiradi, ammo ularning ekologik xatti-harakatlari ko'pincha aniqlik va yetarli ko'rsatmalar bilan bog'liq. Shu bois, ekskursiya xizmatlarini barqaror tashkil etish faqat ekologik qoidalar va strategiyalarni ishlab chiqish bilan cheklanmay, balki sayyohlarni o'rgatish va mas'uliyatli sayohatga rag'batlantirishni ham o'z ichiga olishi lozim. Empirik tahlil shuni ko'rsatadiki, ekologik turizmni muvaffaqiyatli rivojlantirish bir nechta asosiy omillarga bog'liq: birinchidan, sayyohlar va xizmat ko'rsatuvchilar o'rtasida barqaror ekologik xulq-atvorni shakllantirish; ikkinchidan, mahalliy jamoalarni turizm jarayoniga jalb qilish va ularning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish; uchinchidan, ekologik monitoring va nazorat tizimlarini joriy etish. Shu yondashuv orqali ekskursiya xizmatlari nafaqat ekologik jihatdan xavfsiz bo'lib qoladi, balki sayohatchilar uchun qiziqarli va ta'limiy tajriba manbai sifatida ham xizmat qiladi. Xulosa

qilib aytganda, empirik natijalar ekskursiya xizmatlarini ekologik barqaror tarzda tashkil etish, sayyohlarni mas'uliyatli sayohatga rag'batlantirish va mahalliy jamoalarning manfaatlarini muvozanatlash orqali turizmning ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik foydasini oshirish mumkinligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ekologik barqarorlikning real amaliyotga tatbiqi turizm sifatini oshiradi va sayyohlik xizmatlarini global miqyosda raqobatbardosh qiladi.

Xulosa

Ekskursiya xizmatlari sohasida ekologik barqarorlik va mas'uliyatli sayohat tamoyillarini joriy etish zamonaviy turizmning ajralmas qismi sifatida o'z ahamiyatini kuchaytirmoqda. Empirik tahlillar va amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, sayyohlar va xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlarning ekologik ongini oshirish, atrof-muhitga zarar yetkazmaslik choralari qo'llash, shuningdek, mahalliy jamoalarni turizm jarayoniga faol jalb etish orqali ekskursiya xizmatlarining ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik foydasini maksimal darajada oshirish mumkin. Mas'uliyatli sayohat konsepsiyasi sayyohlarni tabiatni muhofaza qilish, tarixiy va madaniy merosni qadrlash, chiqindilarni kamaytirish va resurslardan oqilona foydalanishga o'rgatadi, bu esa ekologik turizmning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ekologik turizm va mas'uliyatli sayohat ekskursiya xizmatlarini nafaqat barqaror qiladi, balki sayyohlar uchun interaktiv va ta'limiy tajriba manbai sifatida ham boyitadi. Mahalliy jamoalarning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish, ekologik monitoring va boshqaruv tizimlarini joriy etish orqali turizmning ijtimoiy va ekologik ta'siri muvozanatga keltiriladi. Natijada, ekskursiya xizmatlarini ekologik barqaror tashkil etish nafaqat atrof-muhitni saqlash, balki turizm sifatini oshirish va global raqobatbardoshlikni mustahkamlash imkonini beradi. Umuman olganda, ekologik turizm va mas'uliyatli sayohat konsepsiyalarini amaliyotga tatbiq etish orqali sayohat faoliyati nafaqat ijtimoiy va madaniy ahamiyat kasb etadi, balki kelajak avlodlar uchun barqaror, sog'lom va ekologik xavfsiz turizm muhiti yaratadi. Bu esa ekskursiya xizmatlarini yangi sifat bosqichiga olib chiqadi va zamonaviy turizm sohasida barqaror rivojlanishning asosiy tamoyiliga aylanishi mumkinligini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Honey, M. (2008). *Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise?* 2nd Edition. Washington, DC: Island Press.
2. Weaver, D. (2001). *The Encyclopedia of Ecotourism*. Wallingford: CABI Publishing.
3. Fennell, D. A. (2020). *Ecotourism: An Introduction*. 5th Edition. Routledge.
4. Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2015). *Tourism and Water: Interactions, Impacts and Challenges*. Bristol: Channel View Publications.
5. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2021). *Global Report on Ecotourism and Sustainable Tourism Practices*. Madrid: UNWTO.
6. Bramwell, B., & Lane, B. (2011). Critical Research on the Governance of Tourism and Sustainability. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4–5), 411–421.
7. Holden, A. (2016). *Environment and Tourism*. 3rd Edition. Abingdon: Routledge.

8. O‘zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo‘mitasi. (2020). Turizmni barqaror rivojlantirish strategiyasi. Toshkent.
9. Weaver, D., & Lawton, L. (2010). Tourism Management. 4th Edition. Milton: John Wiley & Sons.
10. United Nations Environment Programme (UNEP). (2019). Sustainable Tourism and Ecological Conservation Guidelines. Nairobi: UNEP.